

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Arhanghelul dela Turda leoane din istoria uciderii lui Mihai Viteazul de **A. NANU.**

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Prețul 10 Lei.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată în 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:
M. S. Regele CAROL II.

Prezident activ:
Vasilie Goldiș.

Vice-prezident I.:
Dr. Oct. Russu.

Vice-prezident II.:
Dr. Gh. Preda.

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate păturile societății românești.

E de datoria fiecărui bun Român să sprijinească „Asociațiunea“, abonând publicațiile ei și înscriindu-se de membru.

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna.	Lei 5000—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 1000—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 500—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10—

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 21-lea.

Nr. 183.

Martie 1931.

ARHANGHELUL DELA TURDA

Icoane din istoria uciderii lui Mihai Viteazul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de

A. NANU.

BIBLIUNIV. CLUJ

3286 13. XI. 1931

EXEMPLAR LEGAL

— Publicație periodică. —

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Trătană“, s. a., Sibiu.

Tinere.

Poartă pururea vie în sufletul tău figura luminoasă a Arhanghelului!

Cuminecă-ți des inima din pilda faptelor lui îndrăznețe!

Nu uita nici-odată vitejia lui strălucită, din aspre vremi înviforate!

Urmează-l cu stăruință în drumul muncii liniștite — până când zâmbește cu bunătate soarele păcii, peste popoarele înfrățite!

Dar te avântă dârz pe urmele lui înroșite, până la jertfa sângeroasă a muceniei — dacă se va sburli iar văzduhul furtunatec, amenințându-ne strămoșeasca moștenire!...

Preotul A. Nanu.

Raze.

Soarele se răzima de crucea bolții. Razele privirii sale vesele desmierdau cu gingăște frunțile de măguri.

Imbrăceau în borangie țesut din urzeală de lumină guri de stânci, ogrezi de strungi, spinări schilave de cocioabe proptite 'n muchi dosite de părae și jghiaburile codrului de geamuri dela Curtea sfetnicului împărătesc: Ferdinand de Gonzaga.

Inviorau colinzile zefirului molatec, spovada izvoarelor săltărețe, liturghia ciocârlilor și arcurile lăutarilor limbuși din cerdacul nins de frunze.

Sporiau făina 'n traista boabelor de grâu, tămâia 'n cădelnițele acățate pe trupul vitelor de vie și jarul în obrazul trandafirilor miruiți cu mireasma raiului, pe cari fecioarele svelte îi culegeau cu grije, să 'mpodobească masa unui prânz de taină, la care cei învrăjbiți vor gusta potirul păcii...

1.

La prânz.

Sfetnicul împărătese s'a îngropat într'un jilț de pufușor și iscodia cu lăcomie făptura oaspelui ales din fruntea mesei, până când se sfătua el cu cei câțiva ortaci voioși ai lui. Și gândul său scaldat în apa evlaviei scăpăra așa:

— Brad din cremene de creștet...

— Trunchiu sălbatec de stejar...

— Fața lui e pâinea gloatei...

— Barba lui e serumul nopții...

— Ochii lui aruncă snopi de săgeți ascuțite,..

— O, vino, maiestre Apelle, de-l prinde pe pânză!...

— Și tu, iscusitul Apollo, de-l cântă din liră!...

Iar la prânz sorbia cu tot nesațiul mierea limpede ce se scurgea din fagurii graiului său:

— Țara mea era aproape de capitala împărăției păgâne și eu aș fi putut duce în ea o viață liniștită. Dar m'a rupt din ea *dragostea pentru creștinătate*.

— Frumos, Măria Ta.

— Pentru legea lui Hristos am jertfit eu țară, soție și copii. Pentru credința creștinească a beut această sabie iute atâta sânge păgânesc!...

— Am înțeles că ești numit Machedonul creștinătății... Și Steaua Răsăritului.

— Adevărat. Ascultă numai. Mahomet își smulgea odată în mânie caterul bărbii lui cărunte și-l chemă zorit la sine pe faimosul Sinan-pașa, căruța-i grăi:

— Bătrâne Sinane, câți ani ai?

— De optzeci și trei de ori s'a desmierdat privirea ochilor mei în florile primăverii...

— În câte lupte ai biruit?

— Biruințele mele le povestește cu fală toată lumea!

— Și câte lupte ai pierdut?

— Toată suflarea din tabăra noastră știe numai de Sinan Nebtruitul.

— Dar ce știe tabăra dușmanilor?

— Mulțimea creștinilor spune că Sinanpașa e Marius al Osmanliilor.

— Bătrâne Sinane, ascultă acum! O mână turbată îmi răscolește sufletul și o durere amară îmi roade inima! Mi-a ucis un emir și doi pași viteji afurisitul Mihai-Oglu din răsvrătita Valahie!

- Impărate, cheazășuiesc cu gloria biruințelor mele, că voiu stropși pe răsculații nemernici, ca grindina spicele de grâu!

— Bătrâne Sinane, acesta-i visul sufletului meu.

— Impărate, jur pe Coranul lui Mohamed că voiu robi și prăda ca un potop Valahia blestemată!

— Acesta-i dorul cald al inimii mele!

— Și, Impărate, făgăduiesc pe însuși capul meu că voiu prinde 'n lațul meu, ca pe-un cățeluș trudit, pe nelegiuitul Mihai-Oglu și viu îl voiu așterne în fața picioarelor tale!

— Sinane, nebruite Sinane, aceea va fi clipa cea mai fericită a vieții mele! Grăbește și mi-o hărăzește!

Și Sinan grăbi în țărișoara mea strămoșească să-și sădească cei doi dinți sfredeliți în mlaștina dela Neajlov și de-acolo s'a puce drumul temniței și-al veșniciei...

Astfel se torcea în liniște firul povestirii, când iată că deodată tropote de cai fugari izbese 'n geamuri și peste câteva clipite pași îndesați se aud pe scările castelului. Stăpânul sări de pe scaun, deschise larg ușa grea de stejar și, oblindu-se în fața nou sositului, îi zise:

— Bine-ai venit, Domnule general!

— Bine te-am găsit, camarade!

— Ce-i nou prin Cașovia?

— Un oaspe rar.

— De unde?

— Dela Maiestatea Sa... Poate Vă cunoașteți...

Intrând generalul cu ținuta gravă, să vadă repede pe rarul oaspe vienez, se opri surprins în fața streinului, care se ridică maestos din fruntea mesei bogat încărcate și, dându-și mâinile, se auziră cuvintele:

— Sunt generalul Gheorghe Basta.

— Eu Mihai, Voevodul Țării-Românești.

Ca un șarpe rece le fulgeră prin tot trupul fiorul întâlnirii. Generalul încercat în războaie crâncene abia îngână :

— Mă bucur.

— Și eu, adause Mihai, cu glasul potolit.

Urmă o tăcere scurtă, dar grea ca o crimă pe un suflet simțitor. Generalul răsuflă și prinse vorba :

— Măria Ta, cum ai umblat prin Viena ?

— Maiestatea Sa a înțeles dreptatea cauzei mele.

— Acum iar stăm rău cu Ardealul.

— Știu că prințul l-a încălecat din nou și vrea să-l călărească până-l dă de râpă. Dar alta-i voia Maiestății Sale !

— Să-l recuceresc !

— Ba !

— Dar ?

— Să-l recucerim !

Basta făcu, se gândi puțin, apoi zise :

— Așa-i și mai bine.

— Firește că-i mai bine, căci două armate viteze vor snopi mai ușor pe a treia.

Și era și mai bine dacă aceste două armate vânjoase nu s'ar fi ciocnit niciodată, sdrobindu-se, spre bucuria celei de-a treia.

— Măria Ta, eu nu port vina.

— Eu și mai puțin. Mie mi-a fost groază totdeauna a mânji cu sânge creștinesc sabia, care băuse mai înainte atâta sânge păgânesc.

— Eu am fost sluga credincioasă a Maiestății Sale.

— Sluga credincioasă?... Aveai poruncă să grăbești în ajutorul meu la Șelimbăr și n'ai grăbit.

— Vezi, împrejurările... Library Cluj

— Maiestatea Sa te-a oprit în Sătmar, ca străjer al granițelor și peste porunca prea-înaltă te-ai unit cu nemeșii la Turda și-ai sărit asupra mea la Mirăslău...

— Măria Ta, din uneltire.

— Înțeleg.

— Să aruncăm un vâl peste trecut, Măria Ta. Să ne iertăm greșelele. Și să făgăduim frăția armelor pentru zilele viitorului.

— Să fie dar frăție între noi!

Și cei doi oșteni iscusii își strânseseră cu pară mâinile vânjoase, de bucuria înfrățirii.

II.

La Gurăslău.

Generalul își așezase tabăra pe valea Gurăslăului, în apropiere de oștile vrășmașe, cari forfotiau gălăgioase pe culmile dealurilor. Minteia lui chibzuia în taina cortului planuri iscusite de bătaie, pe cari avea să le prefacă 'n fapte prin vitejia lui și a voevodului valah. Firul gândurilor lui se torcea așa :

...Căci, oricum, Valahul este un viteaz... De ispravă la treburi grele... În câteva zile și-a strâns un codru de armată, ca din pământ... Și ziua-noaptea se frământă printre oșteni... Să le oțelească brațul... Să le sprintenească picioarele... Ce noroc am eu cu el!

...Și are pe lângă știința sabiei și pe aceea a curselor... Cum întoarse el, cu serioarea lui vicleană, toată oastea Turcilor, care grăbia în ajutorul răsculașilor!... Cum va turba de mânie ușuratecul Sigismund!... Că-i smulse fraga din gură... Par'c'a învățat în școala mea, Valahul.. Ce noroc am eu cu el!

Dar pe când plutea el vesel în lumea gândurilor sale senine, pe ușa cortului său împărătesc se strecură cu smerenie un om îmbrăcat în o trufașă haină nemeșească. Se obli ca o prăjtnă în fața generalului copleșit de razele luminii lăuntrice și-i grăi:

— Să trăiești, prea luminate general al Maiestății Sale Impăratului! Eu sunt solia Stăpânitorului atotputernic al Ardealului, care este: Sigismund Bathory. Și Vă aduc scrisoarea de trădare a voevodului Mihai din Valahia.

- Ce scrisoare?
- De trădare.
- Spui povești.
- Adevăr!
- Unde-i scrisoarea?
- Aici.
- S'o văd.
- E scrisă cu slove chirilice.
- Atunci citește-o.

Și nemeșul începu a citi și a tălmăci:
 „Și să știi tu bane Udreo și tu logofete Șarpe și tu postelnice Stichiță, că eu nu mai pot sta în această împărăție, în mijlocul oamenilor neștiutori, cari mă înconjoară și cari

nu sunt de nici-o treabă. Împăratul este un om de știință de rând și fără măsură. Și la fel sunt și frații lui, cu toată familia lor! Eu am pătruns toate lucrurile de pe-aici, cunosc toate năravurile și toate apucăturile lor. Și le-am vizitat țările și moștenirile lor. Ei nu știu nimic din cele de cari ar avea nevoie și astfel ei nu sunt de nici o treabă. Dar eu umblând prin aceste locuri primejdioase, mă rog lui Dumnezeu să mă slobozească de aici și să pun iarăși mâna pe Transilvania, cu cele două țărișoare, Moldova și Valahia, și să mă pot pune sub aripa și ocrotire Împăratului turcesc, care strălucește peste tot pământul“.

Crainicul tăcu. Și cercetă cu ochii privirea generalului. Basta se uita nepăsător la hârtia pecetluită și răspunse rece nemeșului trufaș:

— Nu știu dacă această carte pornește dela Măria Sa, Voevodul Valahiei.

— E sigur.

— Cu ce dovedești?

— Așa mi s'a spus.

— Pe spuse nu putem bănui credința unui domnitor viteaz, cum este Mihai al Valahiei!

— Spusele sunt eșite din gură de prinț.

— Nu schimbă starea lucrurilor. Chiar de-ar fi scrisă cartea de Voevodul Mihai, hotărârea asupra scrisorii n'aș avea-o eu, nici oamenii mei, numai Măiestatea Sa, prea luminatul nostru Impărat!...

— Ce să-i spun, dar, stăpânului meu, măritului erai: Sigismund Bathory?

— Să-și leculască boala și să nu se amestece acolo, unde nu-i chemat.

Solia plecă nemângăiată în tabăra nemeșilor și răsculații suflară îndată alarma atacului. Tunurile lor dese de pe umertii dealurilor începură să verse grindină de foc, ca de prăpădul lumii. Dar oastea lui Mihai și a generalului scăpă nevătămată, căci se așeză la adăpostul unei muchi nesfârșite și tunurile vrășmașe băteau mai departe.

Când încetară bubuiturile Mihai începu atacul. Și potopul își răpia cu răsfățare jertfele. Până fugări Mihai cetele nemeșilor.

Pe câmpul Gurăslăului zăceau ca snopii miriștilor proaspete, martirii încăerării prădalnice. Biruitorii îi înfrățiră pe toți, prietenii și vrășmașii, în sânul gropniței adânci. Și

prinseră a trece, apoi, pe brezde de hârtie, bogata pradă de războiu.

Doevodul Mihai smulse zeci de steaguri aurite din fruntea trupelor dușmane, de sub cârma craiului călugărit: Sigismund Bathory și-un cârd de tunuri grele. Iar generalul Basta mai puține.

Șireagul lor lung odihnea smerit la picioarele Domnitorului maiestos, ca o turmă de mioare înaintea ciobanului sfătos. Ochii lui negri, de vultur îndrăzneț, alunecau ușor pe mătasa lor gingașă și își tâleuia cu veselie valul său de utimire, banului Mihalcea și comisului Leca.

— Ce podoabe mândre, bane Mihalcea!

— De crai trufaș, Măria Ta!...

— Uite și bourul Ieremiei Vodă al Moldovei. El e doar de legea noastră!...

— Dar, frate bun cu prințul!... adause sfetnicul Leca.

— Dumnezeu să ne ferească, Leco, de frăția lui! Pare dulce ca mierea, dar e amară ca fierea!

S'ar mai fi lungit în taină firul povestii lor, asupra steagurilor cucerite dela boierul Ursu și altele, dar îl retează un crainic sprinten,

răsărit ca din pământ în fața voevodului biruitor, anume: Ioan Petz. Graiul lui suna așa:

— Măria Ta, aduc poruncă dela generalul Basta.

— Cui?

— Măriei Tale!

— Mie?

— Da!

— Lui Mihai-Dodă?

— Da!

— Poruncă?

— Așa.

— Nu se poate! Eu nu iau, eu dau porunci! Tu vii cu rugămintă. Spune-mi ce dorește stăpânul tău?

— Luminatul general al Cezarului atotputernic, Rudolf II, nu dorește, ci poruncește să-i trimiți îndată steagurile și tunurile Craiului înfrânt!

— Acest șireag de trofee strălucite?

— Da!

— Prada biruinței mele?

— Da!

— Niciodată! Nu voi răbda să se fălească alții cu isprava vitejiei mele! Spune-i stăpânului tău, că roadele luptelor mele le

vor aşterne voinicii mei în faţa împăratului slăvit!

Şi pe când ajunse crainicul sprinten în tabăra lui Basta, pe când se frământa generalul în furia lui turbată, ca un mistreţ rănit adânc, sfetnicii voevodului: Toma Capreoli şi Aloisiu de Radibrad porniră să ducă semnele biruinţei lui minunate la Curtea împăratului creştin.

III.

Hora cujmelor.

Zorile îşi scuturau jăina lor de rouă pe firişoarele de iarbă roasă a covoarelor de lunci, pe trupul porumbiştei şoptitoare de pe dealuri şi pe frunzele pădurilor dese de pe culmi. Iar oştile biruitoare păşiau cu spor pe drumul pietruit şi înfiorau văzduhul păcios cu larma cântecelor lor vesele.

Călăraşii voevodului stârneau în frunte nori de pulbere fumurie şi galopau apoi ca smei înapoi. Şi iar o apucau înainte. Din când în când se opreau. Păşeau în mers domol şi povesteau cu gloatele lui Basta. Un hâtru glumeţ începu:

— Măi fleoandări, la Gurăslău a biruit
opinea!

— A biruit obuzul neamțului.

— Ba Vodă!

— Ba Generalul!

— Ba nu!

— Ba da!

Și în fuga unei elipe iuți, haiduceul îndrăzneț înfășcă năvalnic cușma mișoasă a valonului arțăgos și o izbi de piatra drumului uscat, de crepă îndată cu'n pocnet răsunător.

— Mișelie! Central University Library Cluj

— Ha!...

— Obrăznicie!

— Ha-ha!...

— Sălbătăcie!

— Ha-ha-ha!...

Și 'n altă clipită o ploaie de ropote des-
pica văzduhul înrourat și-un codru de cujme
crepate zăceau în colbul drumului șerpuitor.

Le trântiră călărașii, iar roibii le jucau
în copitele lor oțelite.

Slăvitul general împărătesc le privia cu
fulgere scăpărătoare în ochi și murmura:

— Asta-i isprava Valahului!... Îl voi sătura eu de bravuri!... Și-l voi învăța eu supunere! Pe ucigașii lui Gașpar Cornis, pe cari i-am cerut cu toată asprimea, nu mi i-a dat să-i pedepsească! Iar acum se obrăznicesc!... Îl voi învăța eu, pe nemernicul!...

IV.

Spionul.

Într'un amurg senin ca lacrima de mamă, când apusul cerului părea un câmp de bătălie scaldat în sânge de voinici, oștrile biruitoare intrau în cetatea Clujului. În frunte sălta maiestos, pe roibul lui năpraznic, Domnul Țării-Românești.

Cetele de nemeși, sguliți sub poarta apuseană a bastiunei, se înfiorară până 'n măduva oaselor, ca vrăbțile în fața șoimului, deslușind în capul haiducimei săltărețe pe Arhanghelul încăerărilor. În ura lor clocotitoare îl întâmpinară aproape muți. Dar izbucniră în durduit de urale vifornice, când zăriră pe „luminatul general împărătesc“ în fruntea trupelor valone.

Il sălășluită în castelul cel mai falnic și-l ospătară cu toate bunătățile pământești. Porniră spre tabăra lui, cară vârfuite cu toate darurile giei, cari gemeau în scârțăire neîntreruptă pe străzile pietroase și le descărcară veseli printre nemții lungi. Iar voevodul iscusit și oastea lui voinică erau înfășurați în negura uitării.

Se frământa sărmanu-i suflet mâhnit ca o mare răscolită de o furtună potopitoare și buzele lui încordate de fulgerul mâniei rostiră cuvinte de osândă. Rotindu-și apoi privirea încruntată peste sfetnicii săi încremeniți. strigă înfiorător:

— Unde-i Clucerul Rață?

— Aici, Măria Ta!

— Rațo, pleacă și cumpără-ne hrană!

— Idată, Măria Ta!

— Voiu plăti eu Clujului cu vârf și îndesat!...

Clucerul Ioan Rață se și pierdu grăbit prin ulițele gălăgioase, însoțit de o gloată îndrăzneată și ochii lui șireți ispiteau necurmat obloanele ospătăriilor. Dar privirea-i fugară în alergarea ei zorită se opri deodată asupra unui om singuratec. Era un prieten

vechiu de-al Clucerului, de-un sânge și de-o lege. Intrară îndată în vorbă.

— Știe Dodă că fierbe castelul lui Basta de cântecele muzicilor?

— Știe.

— Și de jocurile nemților?

— Știe.

— Și de chiotele nemeșilor?

— Știe tot.

— Și ce zice?

— E mâhnit rău. Amenință ca o plează de trăznet.

— Cum?

— Că vor sărbători ei pe alt voevod!

Și-l vor preamări cu mândru alaiu!...

— Când?

— În curând!

— Și-atunci?

— Va fi vai și-amar de capul lor!

— Pentru?

— Pentrucă nu va lăsa nici sămânța de nemeș afurisit în pământul Ardealului!

— Așa sunt vrednici!

— Ei l-au alungat și l-au svârlit în ghiara vrăjmașului.

— Adevărat!

— Să nu fie nici partea unui put de șarpe ce va fi prin largul acestor platuri, când va bate ceasul!...

Și vorba se mai lungi. Prieteni buni își vărsară tot pojarul inimii lor răzvrătite și 'n valul însuflețirii lor nu zăriră pe strelnul iscoditor, care se învârtea cu pași mărunți în preajma lor, furându-le taina vorbei.

Era sasul Luca Trauzner. El învățase a ne tâlcui bine graiul. Înțelesese toată taina. Și alergă îndată, ca o iscoadă credincioasă, în veselul castel al generalului, destăinuindu-i apropiata răzvrătire românească, așa cum o auzise cu urechile lui.

Un nou mănunchi de ură se aprinse în sufletul lui Basta și-i aruncă iscoadei fericele cuvintele:

— Votu împrăștia eu visurile Dalahulut!...

V.

La țeapă.

O mână milostivă implântat-a o cruce smerită la margine de cale, în umbra Bastiunei Sabăilor. Mulți o priveau cu scârbă, dar unii treceau cu sufletul înfiorat pe lângă

ea, își impleteau cu evlavie semnul sfintei cruci și buzele lor tremurătoare murmurau în făcere un: Dumnezeu să-l ierte!

Aici s'a stâns în țeapă cel mai îndârjit luptător din oastea Domnului, căpitanul Baba Novac.

Slăvitul mucenic înfruntat-a primejdia atacurilor cotropitoare, la dreapta domnitorului. Deselitu-s'a în zilele lui de mărire, dar când apuse norocul voevodului, căzut-a și steaua fericirii sale. Vrășmași-l înlănțuiră în cursa lor vicleană și-l înfundară în temnița cea mai mucedă a Clujului. Îl ospătară cu bețe în loc de pâine și cu sânge în loc de apă. Și-l osândiră la moarte.

O mână de ostași îl încătușară pe vârful unui stâlp trunchios, aprinseră sub picioarele lui legate o grămadă mare de lemne. Flăcările creșteau și-l înghițiau cu lăcomie până în genunchi, până la brâu, până la plept și sfârăia sinistru carnea trupului vânjos...

Ca să nu se deșerte prea repede păharul chinurilor, slugoii birnicii în răstimpuri stropiau cu apă grămada lemnului aprins și trupul mucenicului, ce se topia în flăcări.

Se încăerară în câteva rânduri focul și apa. Trupul eroului era mistuit pe jumătate. Atunci sbură un semn milostiv din jilțul balconului înflorit al generalului. Cioelii îl pogorâră de pe trunchiul stâlpului fumegând, îl târâră în căntece josnice până în oraș și-l traseră într'o țeapă lungă. Il împroșeau și aiți nemernicii cu tina ocărilor scârboase, încât nu-și putea da sufletul. Dar când își uită de margini răutatea omenească, se milostivi spre el noaptea cea cu fața neagră, îmbrăcă în valuri cernit trupul lui înegrit ca un cărbune și își revărsă în taină liniștea sa mută peste zidurile bătrâne, ca să moară în pace mucentul.

Se împrăștie mulțimea. Plecară și călăii. Se năpustiră însă stoluri-stoluri de corbi cronecăntori asupra trupului tras în țeapă și-i ciuguliră carnea pârjolită, din creștet până 'n tălpi, încât dimineața razele soarelui întâlneau în vârful de țeapă ascuțită numai oasele cenușii.

În țintirimul vremii se scursese un an întreg de-atunci. Voevodul își învia adesea în gând isprăvile și sfârșitul nenorocit al voinicului său căpitan, iar inima îi ardea de dor

să-și dovedească dragostea pentru credința lui.

Abia sosi acolo și inima îi și îndreptă picioarele spre jalnicul loc de pierzare. Iși frânse cu evlavie genunchii oțeliți în fața crucii lui sărace și buzele îi murmurară o rugăciune lină. Puteai înțelege:

... Sărman ostaș iubit! Luptat-ai luptă dreaptă în viața pământeană. Gustat-ai și din bine, dar băut-ai mult și din cupa suferințelor amare...

... Soartea mașteră împinsu-te-a în ghiară turcească. Și păgânii zdrobitu-ți-au toți dinții din gură. Și 'n urmă căzută-i în mâna creștinilor mincinoși, cari, nemernicii de ei, te-au fript de viu și te-au tras apoi în țeapă, ca pe-un păgân..

... Dumnezeu să-ți răsplătească și ție, ortac nenoricit, și lor, călăilor!...

Se ridică voevodul și în semnul dragostei adânci implântă un steag ciuruit de gloanțe, lângă crucea părăsită. Iar oastea începu un cântec de preamărire și porniră să-l slăvească prin salve bubuitoare pe mult încercatul mucenic.

Un ghimpe nou în inima lui Basta.

VI.

Mărturia.

Îngândurat odihnea generalul în jilțul moale din casa lui de lucru. Încerca să pătrundă cu mintea-i ageră taina viitorului: care din doi va stăpâni Ardealul? Dar nu putu deslega întrebarea grea, căci îi alungară gândurile obișnuite câștiva nemeși, cari veniră c'o veste mare:

— Măritul nostru Domn! Alergat-am aici să-ți mărturisim dorul inimilor noastre!

— Care?

— Să te păzești de Valah!

— Pentru ce?

— Pentrucă vrea să 'ncealece de nou Ardealul!

— De unde știți?

— Din scrisorile lui!

— Le aveți?

— Nu.

— Cu ce dovediți?

— Cu mărturia care le-a văzut, care le-a tălmăcit!

— Unde-i mărturia?

— Aici. Eu sunt.

- Cum te cheamă?
- Ștefan Boer.
- De unde ești?
- Din Făgăraș.
- Ce știi despre scrisori?

— Mi le-a pus în mână prințul Sigismund. Erau scrise în graiul și cu slovele Valahilor. Porniră din Diena și aveau s'ajungă 'ntre secui. Vodă le trimetea îmbărbătare: să rămână 'n așteptare, că 'n câteva zile va fi iar cărmuitor în Ardeal și-atunci îi va încărca din nou cu daruri...

- Și ce mai știi?
- Alceva? Nimic.
- Ai spus adevărul?
- Pe capul meu!

— Dă mulțumescă tuturora pentru bună-tatea inimilor voastre. Votu năzui să vă fiu recunoscător!...

Nemeșii ieșiră. Generalul rămase iar cu gândurile sale îndatinate. Vorbia în sine:

...Toate semnele mărturisesc că Valahul se sbate pentru tron. Dar în loc de miere va gusta fiere...

VII.

Pe drumul Turzii.

Oastea voevodului cobora pe dealul Feleacului, ispitind cu privirea zarea răsăritului, unde se înălțau îndrăznețe turnurile Turzii. Mihai își plimbă cu mâhnire ochii de vultur cercetător peste orașul luminat de soarele ferbinte și peste câmpia largă din jurul său. Și-i opri apoi pe fortăreața largului castel domnese și răeni năpraznic, ca un leu :

...Aici v'ați ghemuit voi, nemerci sfetnici trădători, să ascultați cu răsuflările oprite și cu sufletele furioase, cuvintele de ocară ale josnicului Stefan Csáki, prin cari svârlea din inima-i sguroasă toate tainele domniei mele încredințate lui sub pecetea jurământului!...

...Aici ați urzit voi, nerușinatele voastre planuri de a-mi răsplăti dărnicia cu răsvărtire pârjolitoare, cu izgonire necruțătoare și cu sugrumarea vieții mele!...

Zărind apoi bătrânul pod al Arieșului sbieră :

...Pe-aici mi-ai galopat tu, nelegiuitule Moise Székely, floarea oastei înșelate, ca să

juri, sperjurule, pe Evanghelia Domnului, că nu vei mai lupta de-acum pentru binele Valahului!...

Deslușind pe urmă Câmpia netedă ca fața mesei, țipă :

... Aici vă forfotea în neastâmpăr, mincinoșilor, toată tabăra nelegiuită și viclene general împărătesc, ce-mi ții azi urma, aici ți-ai înfrățit și tu codrul armelor pătate, cu ciurdele vrășmașilor mai lași!...

... Aici s'au zămislit scrisorile de amăgire!...

... Aici îmi lepădau, slăbănogii, crainicii mei buni, cum se leapadă sdrențele murdare!...

... Aici, la Turda, am pierdut eu Ardealul! Aici, la Turda, trebuie să-l recuceresc!...

Aceste cuvinte încă se furișară în urechile lui Basta și el își făgădui atunci în gândul său :

...La Turda a pierdut Dalahul Ardealul! La Turda își va pierde acum viața! Eu i-am luat Ardealul! Eu îi voi lua și viața...

VIII.

Focul.

Biruatorii intrau în Turda. Șirul oastei era lung. Capetele ei abia se deslușiau. În

frunte își rotea armăsarul-rândunel voevodul falnic, împrăștiind mănunchiu de fulgere cumplite din privirea-i încruntată. Iar generalul păștia domol în urmă, la sfat cu ura, care-i rodea prădalnic inima, ca valul trupul țărmlui.

Deodată suluri negre de fum începură să se ridice deasupra orașului bătrân, întunecând văzduhul limpede. Și plânsete sfâșietoare și țipete ascuțite porniră să spintece văzduhul verii, ca la prăpădirea lumii. Basta privia uluit furtuna pârjolului spăimântător și asculta înflorat alarma glasurilor desnădăjduite. Și nu putea înțelege pricina. Un călăreț înspumat îi strigă însă din depărtare că Vodă Mihai aprinde Turda și potopește fără milă toată suflarea.

Era lămurit. Din inimă-i țâșniră cuvintele:

... își face de cap afurisitul de Valah:

Călărețul îi spuse:

— Ard comorile Turzii! S'aruncă'n vârf de sulii copilași nevinovați! Toți îți cerșesc în lacrimi milostiva ocrotire!...

— Pleacă repede, ca glonțul și spune-i voevodului firatic să înceteze pârjolirea, că n'am cuprins Ardealul mândru să-l topim în

foc! Și să potolească sângiulrea, căci n'am respins vrășmașul ca să înecăm în sânge copiii țării!

Crainicul sbură grăbit și vesti îndată voevodului aprins porunca înaltă. Iar Mihai îi răcni:

— Slugă obraznică! Du-te și-i spune stăpânului tău necăjit că împăratul mai are destule țări! Și nu va pieri de foame, dacă se va prăpădi acest cuibar de viespi!

Solul înspăimântat abia îngână un:

— Bine.

— Dar du-i și chezășuirea că nu voi potopi Ardealul! Eu sunt în hartă cu Turda numai! Cu această Turdă blestemată! Mi-a umplut cu atâta mâhnire sufletul! Acum vreau să mă răzbun!

— Am înțeles!

Și plecă. Iar voevodul își agrăi mai strajnic oamenii:

— Vitejii mei ostași, făgăduit-am odată lui Dumnezeu că voi așăta în sufletul meu jarul credinței mântuitoare și voi ocerfi altarele bisericilor sfinte; că voi cârmui cu dreptate și voi revărsa cu prisosință darurile milei mele peste poporul oropsit;

că voiu apleca în grabă urechea mea spre glasul celui blând și-mi voiu întinde cu dărnicie mâinile către cel slab și necăjit; că voiu purta cu plăcere haina bunătații...

Făgădui-am, vitejii mei, făgăduiala cea mai sfântă, dar acum, totuș, vă strig cu poruncă strajnică:

Inainte!...

IX.

Intâlnirea.

În amurgul senin de vară mai fumegau tăciunii caselor sleite și mai horcăia câte-un ales al morții, prin desişul sălciilor din lungul Arieşului. Basta şedea înfuriat în uşa cortului său trandafiriu din marginea podului bătrân și își plimba cu neastâmpăr privirea sumeață peste orașul cenușiu. Armata-i sătulă cânta gălăgioasă cântări de veselie pe șesul larg din dreapta râului sămănător de bobi de aur. Caii pășteau liniștiți pe Râtul Craiului.

Urnit de inima sa înecată în mâhnire porni la plimbare pe țărmul Arieşului în sus. Fiecare val de fum și fiecare geamăt tâmpit

îi storea câte-o ocară grea pe seama Dalahului făciunar și ucigaș.

Ajunse departe. La o cotitură se opri și se lăsă furat de gânduri. Din lațul lor îl mântui răsunetul unor pași îndesați. Venea voievodul din marginea șesului mănios spre tabăra sa de pe sprânceana podișului încrânguit.

Drășmașii se întâlniră. Și povestiră multe. Intre altele :

— Măria Ta, vom cuprinde Ardealul în curând și atunci îți vei putea lua din nou în stăpânire tronul Țării Românești.

— Va fi cam greu.

— Vei avea tot sprijinul armatei împărătești.

— Dar Ardealul ?

— Il voiu cârmui eu !

— Cu ce drept ?

— Cu porunca Vienei !

— Eu am alt înțeles cu Viena ! Ardealul a fost al meu ! Mi-a iscălit contract pe el Maiestatea Sa, în fața lui Dartolomeu Petz și Moise Székely ! Și vreau să mă țin și acum de acel contract !

— Măria Ta, noi nu ne putem târgui asupra Ardealului! Doiu scrie și eu și vei scrie și Măria Ta, prea luminatului împărat și ne-om ținea de răspunsul lui!

— Împăratul numai mie 'mi poate da Ardealul!

— Dacă îl va da Măriei Tale, eu nu mai rămân nici trei zile aici!

— Ce-am zis am zis! Nici o ceartă nu slobod!

— Dom vedea!

Și se despărțiră cu miere pe buze, dar cu inimile 'n fierbere, ca păcura clocotitoare. De aceea mormăia pe drum generalul:

— Bănuiam de mult vicleana lui amăgire! Chiar la masa împăcării! Tâlcuitu-mi-au streinii îndărătnicia lui obraznică! Vestitu-mi-au cuvintele solilor mei credincioși amenințarea lui nerușnată! Iar acum? Mi-a spus-o 'n față! Vrea să stăpânească Ardealul! Dar se va 'nșela amar:... Il voiu răpune!

X.

Castelul.

Potana Turzii răsuna de glasuri ostășești. Căpitani voinici își orânduiau mulțimea de

cete peștrițe și le împărțiau poruncile lor aspre. Dodă se plimba cu grije prin marea forfotitoare și povățuia cu sfatul său înțelept și pe căpeteni și pe soldații de rând.

Pe urmă le vorbi :

— Ostași mei voinici! Unii veți porni și veți lua în stăpânire Aiudul trufit prin dobânda dela Mirislău. Alții veți pleca și veți cuprinde Bălgradul vestit, cu cetatea lui crăiască. Și veți curăți bătrânul meu castel de tot gunoiul strein și-l veți împodobi cu grije mare, ca pe-o mireasă cinstită, căci în câteva zile vreau să mășez din nou în el! Veți nărui deci jirezi de grâu pe guri de jirnițe golite! Veți grămădi movile de slănini, de butoaie înfundate cu puzderie de pește, cărduri de căprioare plăpânde și stoluri de cocoși de munte, prin cămărilor pustii! Veți înfunda șireaguri de burdufuri cu brânză, postăți cu putine de miere stoarsă, prin bătrânele beciuri părăsite! ...Iar ceilalți veți supune Sebeșul și alte cetăți și orașe și veți îndupleca vitejește toată făptura să se 'nchine pajurei mele. Celce 'și va face datoria va lua răsplată dreaptă!...

După cuvântarea înaripată începură să huruiască tobele, să răsune goarneau, să s'audă comandele și să se sguduie pământul de tropotele grele. Pleca oștirea să-și facă datoria, să cucerească Ardealul. Mihai privia cu drag pe urma lor și își șoptea în barbă :

... Ei se due și vor cuceri cetatea. După ei voiu alerga și eu la Bălgradul slăvit, să ure iar scaunul de cârmuire al Ardealului. Voiu intra iar prin poarta Sfântului Gheorghe. Dela această poartă până la palatul domnesc voiu înșira, iar, pe două părți, ostașii, în mai multe rânduri și, în dosul lor, se va îngrămădi poporul. Înainte va merge iar episcopul papistaș, cu preoții săi rași, cu demnitarii cetății, apoi o bandă de muzică aleasă, cu trâmbițe, cu tobe de argint, cu flaute și fluieri. În urma acestei orchestre minunate voiu merge eu, călare pe un măreț cal alb. Opt valeți înveșmântați în podoabe rari, vor încunjura iar calul meu domnesc...

...Voiu purta iar pe cap căciulă cu pene mândre de cocor. Pe umeri, iar mantaua albă de mătăasă țesută cu fir, pe care vor străluci vulturei de aur. În picioare voiu avea iar

lungi ciorapi albi de mătăasă, cusuți cu pietre scumpe și frumoase cisme galbene!...

... În urma mea vor cânta iar, cu foc, zece lăutari, arile dulci ale neamului și opt slujbași vor duce iar de frâu opt cai acoperiți cu șele prețioase, lucrute 'n aur și argint. Apoi vor veni boierii și oștenii străluciți, toți călări pe cai bueștri...

Trezit de-o bufniță din visul său luminos, voevodul plecă senin spre cortul său liniștit. Dar plecă și iscoada tupilată în tufișul din marginea poenei, să vestească generalului veninos isprava voevodului urgisit. După destăinuirea sdruncinătoare ca o ghiulea, Basta isbueni:

— Vrea castel? Îi voi da eu unul! Acela 'l va avea pe vecii vecilor!

Și trimițându-și iscoada darnic răsplătită, bolborosi:

— Nu mai pot răbda! E prea mult! Mă primejduște! Trebuie să-l ucid! Acum! In-dată!

XI.

Gânduri.

Era o noapte posomorâtă. Voevodul se svârcolea ca pe jar în patul său moale, năpădit de gânduri:

...Mi-e scârbă de această Turdă blestemată și de acest petec de pământ, pe care odihnesc acum, căci de-aici s'a pornit surparea sdrobitoare dela Miraslău!...

...Cu glas poruncitor vorbiam odată și Clujului și Vienei, dar această cârpă de cetate m'a silit să cutreier lumea, ca un pribeag cerșitor de milă...

...Precum se sgulesc și se lipesc de pământ păsărelele, când simțesc sosirea șoi-mului, tot astfel se sguliră și orașele Ardealului sub aripile mele bîruitoare, juruindu-mi credința, dar și-au călcat-o ușuratec! Și mai ales acest târgușor afurisit!...

...Ca slugile plecate îmi împliniau poruncile boterti Ardealului și care-și înălțau cu trufie fruntea răsvrătitoare, mușcau în pământ cu dinții, deși crezură mai înainte scorniturilor lui Andrei Crăișorul, care amăgiseră noroadele că eu și frații mei am păscut porci și caprele prin pădurile Țării Românești și că suntem atât de slabi încât ar trebui să ne iasă înainte, ca la copil, cu nuiete, nu cu săbit!... Și-acest viespar mi-a zădărnicit tot visul luminos al măritii!...

... Familia, draga mea familie strălucită, cum se veselia în liniștea castelului meu falnic, dar acest cuib nemernic mi-a smuls-o din culcușul ei călduț, ca s'o încredințeze temnițelor sălbaticii!...

... O, cum aş dori s'o văd...

... Pe biata Stanca... Credincioasă ca o sfântă... Bună ca o mamă... Oerotitoare ca un înger păzitor... Cât s'a sbătut ca să-mi ferească de primejdii viața... Chiar la descălicarea în Ardeal... Dar urechia voevodului ascultă inima țării, nu a soției!...

...Biata Stanca... Înainte de a-mi desface aripile pentru zborul peste Carpați, cum trimise la mine pe vistiernicul meu sânguinos, să-mi vorbească:

— Măria Ta, ni se risipesc lefegii. Și oștenii cei de țară încă mai cârtesc.

— Să sbori din casă 'n casă și din isprăvnicie 'n isprăvnicie și să-mi strângi potop de hânsari, căci de nu te risipesc eu pe tine în toate colțurile țării!

După ei puse la cale pe Buzești:

— Măria Ta, noi apărăm cu sângele pământul țării noastre, dar în Ardeal nu vom putea intra...

— Și voi, neam de vulturi îndrăzneți, vă faceți bufniți slăbănoage? Pieriți din ochii mei, că vă stropșese!

Pe urma lor, în haină neagră de doliu, s'a 'nfățîșat și ea, sărmana Stanca și fiul nostru Pătrașcu. Cum mă privia de adânc în ochii mei hotărâți!... Cum își frânse ea genunchii în fața mea!... Cum îi pluteau în lacrimi ochii!... Și cum prinse ea a vorbi cu graiul înăbușit în valurile suspinului dureros:

— Măria Ta, prin glasul meu vorbește și soția și mama și copilul. Alungă din inima ta gândul cumplit al stăpânirii peste munți. Rămâi în țara părinților tăi buni. Fie-ți milă, dacă nu de mine, măcar de acest copil nevoinovat, care va ajunge, prin păcatul tău, orfan...

— Lasă grija, Doamnă, căci Dumnezeu ajută pricinile drepte — îi zisei eu ridicând-o și liniștind-o îndată, cum se liniștește o copilă speriată...

... Dar săracul Pătrășcuț!... Da fi mărișor... Numai mușegaiul temniței îi va fi ofițit rujțile feței... Dragul meu de copil...

Cum alergam eu ca o nălucă spre cetatea Bălgradului, după prăbușirea năpraznică din apropierea Aiudului!... Cum îmi culegeam în Bălgrad, eu, cu lacrimi pe gene și cu fulgere în inimă, mărgăritarele comorilor mele scumpe, de prin sertare strălucite!... Cum încălecai apoi voinicește un nou fugar vânjos și mă avântai, gonit de vrăjmași spre Țara Bârsei!... Și când îmi spinteca amarul mai aspru sufletul sbuciumat și când mă învăluiau mai turbate furtunile primejdilor, îmi răsări un pui de șoim în față, care-mi înveseli sărmana-mi inimă chinuită... Era el... Copilul meu... Pătrășcuț... Denia cu ajutorul... Mi-e dor de el!... Nespus de dor... Că-i mult de-un an...

...Și Turdă, tu, Turdă blestemată, această suferință multă-i numai pentru tine!...

Târziu, voevodul, obosit de frământările sufletului său, își închise pleoapele să doarmă. Dar nu putu adormi. Căci își aduse aminte de visul îngrozitor, pe care-l visase în castelul Bălgradului, înainte de încăierarea dela Miraslău. Și fiorul lui îi sgudui și acum tot trupul.

Par'că vedea și acum furtună ridicată la Turda și norul înspăimântător, care alerga cumplit, ca un balaur spurcat, spre cetatea Bălgradului. Par'că ochii săi zăriau și acum fulgerile scăpărătoare, deși erau închiși, iar urechile sale auziau trăsnetele asurzitoare, desprinse din trupul norului de serum. Iar pieptul său par'că simția în toată țărta sa creanga de fulger ce-i sdrobi — în vis — întreagă inima...

După acest vis de groază, urmă căderea uriașă, cu potirul ei amar. Dar trecuse un an de-atunci. Și-acum iar era cu-un picior pe treapta mării căutate. Inșă mult neliniștit. Căci se afla pe locul cel urgisit, de unde s'a ridicat norul cel negru al visului său împlinit. Și-l ispatea întrebarea chinuitoare :

...Oare nu va stârni o nouă furtună această Turdă păcătoasă?...

Iar gândul său nu-i putea da vre-un răspuns respectat, căci perdeaua viitorului e deasă și ochii minții n'o pot pătrunde.

Istovit de sbucium voevodul ațipi cu ruga pe buze :

...Doamne, nu mă duce în ispită. Ci mă mântulește de cei răi...

XII.

In povești.

Era Sâmbătă dimineața. Soarele de August dogoria împrejurimile ca jarul oalele din vatră. Mihai veghea singurel în taina cortului său pașnic. Il amărâra gândurile. Și-l îngrozia singurătatea pe cel dedat la zângănit de arme. Se doria după un ortac de vorbă, să și primenească sufletul. Il chemă la sine pe banul Mihalcea și povestiră multe despre datorile de azi și de mâne. Pe urmă porunci:

— Să vină și căpetenia halducilor!

Tălmațul Ioan îl trimise îndată. Căpetenia lor, Ludovic Rákóczy, intră cu sftală.

— Poruncește Măria Ta!

— Șezi!

Căpetenia-l privi întrebător:

— Eu?

— Da! Șezi la masă! Să povestim. El șezu lângă banul Mihalcea.

— Ce-ți fac haiducii?

— Sunt bine.

— Au hrană?

— Au destulă.

— Dar dor de luptă?

— Sunt pară de foc!

— Imi pare bine! Foarte bine! Și, știi pentru ce?

— Nu.

— Pentrucă haiducii sunt nădejdea mea. Pușini, dar aleși. Știam eu bine pe cine opresc de strajă!

— Sunt ostași credincioși!

— Dar, altcum, ce mai știi nou?

— Nimic.

— Ce s'aude de prin tabăra vecină?

— Acolo-i veselie.

— Pentru?

— Se sporesc din zi în zi.

— Cum?

— Le-au sosit pandurii Clujului în ajutor.

— Vor fi mulți la număr, dar însuflețire au?

— Stau bine.

— Și noi stăm. Numai suntem mai pușintei: Imi pare rău că mi-am împrăștiat oștirea prin acest ținut primejdios. Am înțeles că-mi va

sosi familia din Făgăraș și aș trimite trupe întru întâmpinarea ei. Dar n'am pe cine să trimit.

Povestirea curse mai departe. Dar din toate vorbele voevodului țâșnia cu limpezime teama de taina ascunsă a viitorului.

Căpetenia plecă deodată cu banul Mihalcea. Mihai rămase iarăș singur și veghea dus pe gânduri. Par'că inima lui mare simțta primejdia unei furtuni apropiate. Iar limbă lui începu a îngâna în șoapta zefirului:

... Pentru numele Tău, rogu-Te, o Hristoase, apără-mă de silnicie, de înșelăctune și de arme potrivnice! Numai la Tine e mântuirea! Liber ești a ajuta, Doamne, cum vei voi! Dar fi-a plăcut totdeauna pricinile drepte!...

XIII.

Calul.

Arhanghelul rășboatelor își pierdu libertatea. Era rob. Robul unei presimțiri triste, în pacea cortului domnesc de pe Câmpia Turzii urgisite, își zicea:

...Știu că generalul îmi este vrăjmaș. Poate 'n ura lui sălbatică se va gândi chiar

la stingerea vieții mele. ...Prin sâlnicie?... Nu cred!... Ar fi o lașitate prea josnică! Și nu-mi pot închipui pe-un viteaz slăvit din ploata gloanțelor ucigătoare, să izbească rușinos din ascunzișul unei tufe prăpădite!...

... Poate vrea războiul. O încăierare cinstită. Ca măsura vitejiei să aplece cumpăna izbândeii pentru unul sau pentru altul... Ce voiu face?... Cu'n pumn de oameni!... Voiu avea un nou Miraslău!... Și poate mai greu!... Cu sfârșit și mai grozav!..

— Ioane!

Se înfățișă îndată tălmăciul.

— Spune-i comisului s'alerge la mine!

— La poruncă, Măria Ta! salută în câteva clipe căpetenia cailor domnești.

— Știi de ce-ai venit?

— Nu.

— Să-mi gătești îndată calul cel mai sprinten și să mi-l fii și ziua și noaptea, gata de încălecat, în ușa cortului meu chiar.

— Da.

— Ai înțeles?

— Da, Măria Ta!

Comisul plecă. Voevodul gândea :

— Aşa ! In clipa primejdiei cumplite voiu încăleca acest cal buiestru şi mă voiu pierde 'n zarea răsăritului ! Doiu scăpa din ghiara primejdiei, cum am scăpat din laţul emirului... Şi prinse a-şi depăna prin minte povestea isprăvii iscusite de altădată ;

...In dimineaţa zilei cu ispită emirul veni în palatul domnesc, întovărăşit de-o ceafă de Turci, să-mi facă o vizită de onoare. De fapt, ca să mă prindă. Dar eu eram plecat la oaste. Şi schimbarăm prin crainici următoarea povestire :

— Voievoade, eu vreau să iernez în această ţară. Să te 'ngrijeşti de bani şi de hrană !

— Emire, ţara mea e stoarsă, ţara mea e arsă. Nu-ţi pot da nimic.

— Voievoade, trăim în timp de pace. Pentru ce dar ții în arme atâția soldați streini ?

— S'a ivit un vrăjmaş cumplit care vrea să mă răstoarne din scaun. Vreau să-l prind şi să l trimit la Stambul !

— Voievoade, cu ce plăteşti tu oştile ?

— Cu banii dajdilor.

— Volevoade, nu e bine. Zorile dimineții să te găsească în palat. Eu îți voi trimite acolo un butoiu de aur, să-ți plătești voinicii și să-i slobozi la vetre!

Eu înfelesei cursa și-i răspunsei și eu prin cursă:

— Emire, mă supun poruncii. Cum se coborî însă negura nopții peste capitala așipită, eu îl și încercui în castelul găzduirii și-l încinsei în foc și 'n săbii. Țipa emirul ca în gura șerpilor. Zadarnic asvârta și aurul și mărgăritarele pe fereștile castelului ca să stingă avântul oștenilor!

XIV.

Solia.

În cortul generalului intră un român voinic. Era solia lui Mihai, banul Mihalcea. Se închină adânc în fața domnului îngâmfat și-i întinse o scrisoare. Din ea se descurcă următoarele:

„Află, Domnul meu, că mâine aș trimite să-mi aducă din Făgăraș pe fiul meu, pentru care-mi arde inima. Că pentru mine stau închis în închisoare și el și mamă-sa, ca

morții în mormânt. Te rog dar, dacă bine-voiești, să-mi dai în ajutor câțiva nemți călări, ori cum vei putea“.

În inima lui Basta ura urla ca o fiară turbată și până acum. Dar în aceste clipite i se nversună furtuna sufletului. Bănua un șiretlic. Urea să-i scape din ghiară Valahul nemernic. Ar fi făcut grozav că: nu se poate! Dar trezvia gândului îl mustra să tacă. Se potoli. Și întrebă solia cu vorba blajină:

— Ce urea Măria Sa?

— Să-și aducă cinstita familie din Făgăraș.

— Pentru ce?

— A primit o veste rea de-acolo.

— Anume?

— Vräjmașii ureau să-i ducă mărita sa Doamnă și coconășul său iubit în altă închisoare.

— Cari vrăjmași?

— Prințul Sigismund și Ieremie Movilă și alții.

— În care prinsoare?

— În Moldova. Ori în Țara Leșilor.

— Atunci e rău. — Da e foarte rău. Și-i întristat adânc voievodul.

— Măria Sa merge?

— Trebuie să meargă! Cei dragi ai lui pot să fie în mâni dușmane, pe urgisite po-teci streine. Și cată să și-i mântuiască.

— Și se va înapoia la Bălgrad?

— Nu. Vrea să treacă peste creasta munților, să s'așeze iar în scaunul strămoșilor săi vestiți din Țara Românească.

— Bine. Du-i Măriei Sale toată bunăvo-
ința mea! Spune-i că vreau să-i dau tot
ajutorul. Vestește-i că vreau să-l însoțesc
până 'n Țara Românească, să-și înfăptuiască
dorul inimii lui întristate. Numai să fie cu
puțină așteptare!

Solta ieși și împărtăși voevodului răs-
punsul generalului. Mihai răspunse:

— Știam că nu m'ajută! Se înfioră la
gândul c'o să-l părăsească! Dar trebuie s'o
fac! Pe-ai mei să-i scap! Și aici, cu această
mână de oameni nu mai pot zăbovi! În capul
trupelor însuflețite de gândul biruinței depline
se simte altcum inima mea!...

Iar Basta-și spovedia singurătății mäh-
nirea sa nemărginită:

— Vrea să sboare păsărica! Vrea să-și
adune iar nemșugul și să mă rămăie iar din
Ardeal! Dar nu va fi! E 'n lațul meu!...

XV.

Pentru mântuirea lor.

... Ne paște greu năcazul. Și pe mine și pe ei! Și mai ales pe ei! Pe mine m'amenință ura generalului cu răsboire pătimașă. Și ceata mea rărită nu va putea răzbi ploaia gloanțelor lui nesfârșite. Dar am nădejde 'n roibul sprintenel. In clipa primejdiei cotropitoare voiu încăleca voinicește și-mi votu pierde urma 'n largul zării răsăritene. Dar ei, sărmanii mei, soția și copilul, n'au nici această umbră de noroc! Ei sunt mai loviți de sbiciul sorții. Trebuie să mă gândesc și la mântuirea lor! Ei își leagă firul nădejdei de vârful săbtei mele.

— Ioane! Să vină Clucerul Rață!

Peste câteva clipite se înfățișează smerit Clucerul bătrân.

— Rață, tu sfetnic vechiu și dragul meu, te-aș încredința c'o treabă mare! Mai slujescu-te puterile?

— Din mila Domnului, mă mai țin.

— Du-te curând, ia cu tine cătanele și pe mazilii lui Mârza și pe toți Dalonii pe

cari îi am și aleargă de înconjoară și închide cetatea Făgărașului. Ori să-ți dea copilul, ori s'o sdrobești cumplit!

Eu mă duc acum fără întâziere la Bălgrad, unde fac să-mi vină soția până mâine seară!

Ai înțeles bătrâne?

— Am înțeles! Și va fi pe placul și pe porunca Măriei Tale!

Încălecară și plecară apoi îndată. Abea mai rămase un pumn de haiduci în preajma domnitorului. Privindu-i, i se furisă o lacrimă în colțul genelor și un val de duioșie în suflet:

— La ce-am ajuns!... Eu n'am trebuință, ce-i drept, nici de această ceată neînsemnată!... Căci nu voiu intra în luptă cu ea! Am altă nădejde!... Dar ei, cei dragi ai mei, s'or bucura nespus de mult în clipa izbăvirii lor!... Ce bine că m'am lipsit pe mine pentru mântuirea lor!...

Și robit de fiorul unei nostalgii eucernice, voevodul își frânse genunchii lui aspri pe covorul moale al cortului și ochii lui se prironiră pe-o iconiță de argint și buzele lui prinseră a se ruga:

— Prea bunule și prea milostive sfinte Nicolae, multe glasuri sunătoare ți-au colindat până azi urechile și nici un necăjit nu te-a căutat în zadar. Înțeles-am din graiul bătrân al vremii, că muceziau într'o temniță murdară trei căpitani buni la inimă ca nafura și drepti la fapte ca lumina. Erau prăzi ai urei blestamate. Ei cerșindu-ți mila darnică, Tu i-ai smuls din ghiara morții. Prea Sfinte, ca și căpitanii de pe vremuri, eu încă am zăcut în lanțuri, cu tot sufletul meu blând. Fost-am și eu pradă unei blestamate și m'am rugat și eu prea cinstit chipului Tău, cu toată para credinței mele și Tu m'ai mântuit și pe mine din lațul vrăjmașului. Iar acum privește-mă din nou smerit îngenunchiat în fața picioarelor Tale. Acum mă rog, nu pentru mine, ci pentru cei dragi ai mei, cumplit chinuți de zalele cătușei, prin mucegaiul temniței. Miluește-i și mântuește-i și pe ei.

Prin ochii limpezi, pătrunde-mi limpezimea inimei și pe-ai mei nu-i lăsa prăpădului. Că-ți vom ridica o mănăstire nouă, frumoasă ca o floare și curată ca sufletele lor...

Doevodul se ridică apoi din rugăciune. Părea mai ușurat. Privirea mai senină. Mișcările mai sprintene. Și era mai dulce chiar și gratul, cu care-i povestia banului Mihalcea chemat la el:

— Bine, Mihalceo, tu m'ai slujit cu credință totdeauna. Și cred că mă slujești și azi cu aceeași credință neschimbată. Chiar te rog să-mi stai la îndemână azi, mai mult ca ori și când. Și cu capul și cu brațul.

— Pân' la moarte, Măria Ta!

— Acum am nevoie de capul tău, din care au izvorit până azi atâtea sfaturi înțelepte.

— Aici mi-e capul, Măria Ta și inima și toate mădulările mele.

— Bane Mihalce, am un pumn de oameni numai. Stau aici, dimpreună cu voi, ca un ciopor de oi în mijlocul lupilor. Par'că șoapta cerului îmi spune că nu-i bine așa. Mă îndeamnă ceva să-mi sporesc oștirea. Și tu, meșter pentru toate, n'ai găsit o cheie pentru înmulțirea repede a oastei mele?...

— Ușor.

— Cum?

— Măria Ta, chiamă sub steag iobagii de sângele și graiul nostru, cari robotese pe moștile nemeșilor și Câmpia Turzii nu-ți va putea cuprinde armaia!

— Gând de aur Mihalceo!

— De izbândă, Măria Ta.

— Numai cere vreme.

— Dom strânge pe cei învecinați cu noi, mai întâi, ca să-i avem sprijinitori.

— Bine Mihalceo. Du-te repede și cutreieră satele din jurul Turzii și strânge-mi oaste pentru bani, din rândurile iobagilor. Dar pe dimineață să-mi fii aici! Ca să plecăm mai departe!...

Banul Mihalcea se închină cu smerenie și plecă grăbit să împlinească porunca voevodului.

XVI.

Alesul.

În cortul mare al generalului, de lângă podul Ardeșului cântăreț, întră încrezător un neamț voinic. Înfațișarea lui maiestooasă și mișcăările lui demne dovedeau că i de neam ales. Iar semnele vestmintelor lui spuneau că poartă slujbă înaltă. Generalul îl primi cu bunăvoință multă.

Era Iacob Beauri, căpetenia valonilor.

— Prietene, te-am chemat să-ți vestesc un lucru mare. Te-am ales să fii împlinitorul dorului celui mai cald al inimii mele!

— Care?

— Am un dor de sânge!

— Numai?

— Și de moarte grabnică!

— Cum? Spune-mi totul!

— Prietene, dacă voim să mai trăim, noi, oamenii cu credința către împăratul, trebuie să ucidem în grabă pe Dalah, căci cearcă în toate chipurile să ne răpună! Urea să cuprindă pentru el Ardealul!

— Ai dovezi sigure?

— Nenumărate!

— Ce va zice împăratul?

— Nu te privește. Eu răspund.

— Bine. Când să-l hopșim?

— Imdată.

— Și cum?

— Mergi și înșală-l să vină până la mine să limpezim o seamă de încurcături ostășești. Și venind el în tabăra noastră l-om ciopârți cu ușurință!...

— Ințeleaptă plănuire. Ii vom stinge viața și oastea lui puțină nu va ști nimic.

— Așa.

— Dar încă ceva. Nu l-ar putea chema pe Dalah, în tabăra noastră, un slujbaş de arme, ori un crainic de rând?

— Nu! Valahul trebuie poftit! Și cu toată demnitatea! Prin un om și de viță și de rang! Astfel vom înlătura ori ce bănuială! Ii vom face să creadă în sinceritatea cuvintelor noastre. Și dintre toți fruntașii mei tubiți, tu ești acel om și de viță și de rang, care-i însărcinat să-l tragă pe sfoară. Tu ești: alesul!..

— Imi voi face datoria.

XVII.

Afară!

Era 'n amurg. Soarele scăpătase de pe dealul Feleacului. Se îngâna în liniște ziua cu noaptea. Mihai admira din ușa cortului său de pe podiș crestele munților învăluți în flăcările asfințitului. Alesul lui Basta se înfățișă cu demnitate deplină înaintea lui și-i grăi:

— Măria Ta, v'aduc o invitare prea cinstită dela luminatul general împărătesc.

— S'aud!

— Ar dori să vă sfătuiți în încurcatele trebi ale războiului, căci sunt multe greutățile cari trebuie să învinse.

— Să vină la mine!

— Ar dori să cunoască prețuitele sfaturi ale Măriei Tale, acasă la dânsul.

— Adecă să vin eu?

— Așa dorește generalul.

— Să meargă Domnul la slujbaş?

— E tot una, dacă-i bună isprava.

— Cum, e tot una? Cum poate merge coroana la sabie?!... Sabia trebuie să vină la coroană!

— Dar așa-i invitarea.

— N'o primesc!

— Așa-i porunca!

— Dela cine?

— Dela împăratul! Căci Basta e trimisul lui!

— Afară!... Ticălosule!... Cum vreau să-mi dea porunci aceia, cari n'au nici un drept asupra mea? Afară!...

XVIII.

La sfat.

„Ura se făcu în inima lui Basta ca un cuțit care tăia și seca măruntaiele lui“. Strânse 'n taina nopții toate căpeteniile armatei sale la un mare sfat ostășesc. Și le povesti cu amănunte toate faptele voevodului, pentru redobândirea Ardealului. Pe urmă adause cu un glas sguduitor :

— Ce ne folosim noi, dacă va lua Mihai coroana ?...

— Ce ne folosim noi dacă va fi cinstit ca un eralu ?

— Noi s'adunăm și el să culeagă roadele și să mai aibă și numele de viteaz ? Că 'n toate părțile lumii i-a ieșit renumele!...

— Dacă nu-l vom ucide, noi nimic nu dobândim!...

— Cât mai curând să-l ucidem !

— Să i se taie capul fără nici o cercetare !

• Căpeteniile înflorate se priviră lung. Câțiva prinseră a șopti.

Era Iacob Beauri, căpetenia Valonilor cu doi tovarăși buni ai săi. Mișeau din cap, dau din mâni. Se ridică apoi în picioare Beauri și vorbi :

— Luminate generale! Noi îl ucidem.
Numai la împăratul să nu purtăm răspundere :

— Bine.

— Și când ?

— În zori.

— Și unde ?

— În cortul lui!

— Și cum ?

— Oricum !

— Am înțeles !

— Iar voi, celelalte căpetenii, dimineată, când veți vedea înălțându-se pe un cal stegulețul meu, să fiți gata de atac... Dar fără sunete de tobe și de goarne !

Și se risipiră. Căpeteniile Valonilor își urziau în taină firul fărădelegii lor cumplite, cum se vor ridica în zorii zilei, cum vor înconjura de-odată cortul Valahului și cum îl vor trimite pe lumea cealaltă. Și cât de mare le va fi răsplata!... Cum se vor umplea de toate bunătățile din cortul bogat al voevodului!...

XIX.

In zori.

Se revărsau zorile Duminecii de jale. Scelptau pe fețele de frunze bobit de rouă ca stropii de lacrimi pe gene,

Cântau păsărelele în stejarii podișului, ca 'n biserica firii, cântecul sfânt de preamărire a luminii. Iar pe șesul din preajma Arieșului treaz, furniceau ca viermii soldații lui Basta. El alerga pe călul său neastâmpărat, dela grupă la grupă, oțelindu-le dorul de încăierare. Ii înșiră apoi pe toți în fața sa și le mai vorbi:

— Soldați, voi mâncați pâinea împăratului! Voi purtați pe oasele voastre hainele lui! Voi zuruți în pungile voastre arginții lui! Voi aveți dar datoria sfântă să luptați pentru steagul împăratului! Dreau să vă cunoșe!

— Acela care-i credincios împăratului, acela care vrea să lupte pentru împăratul, să-și ridice dreapta!...

În cealaltă clipă un codru de brațe fâl-fâia prin aier. Soldații își ridicară și dreapta și stânga. Basta îi privia cu zimbet pe buze și zise unui adjutant:

— Aceștia toate le fac, dacă e vorba de bani ori de scăparea vieții!

— Ca sâmbriașii.

XX.

Iscoada.

Duminică dimineața Doevodul era în pat. Iși chemă feciorul în cort și-i vorbește:

— Pune-mi șeava pe cal. Și-l gătește îndată!

— Este unul înșeuat.

— Pe acela vei călări tu!

— Unde?

— Vreau să mă duc acum la Bălgrad, să pun să gătească palatul de-acolo. Și vei veni și tu cu mine. De altcum ce-i nou?... Printre oamenii mei?...

— Nu știu ce-o să fie, dar pe șes se mișcă de minune oastea generalului. Mi-e teamă de ceva rău.

— Se vede că fac muștră. Cată-ți tu de treabă! Noi să ne gătim și să plecăm! Ei facă ce-or vrea.

Feciorul ieși. Dar în ușa cortului întâmpină trei valoni puternici. Era Beauri și cei doi tovarăși buni ai săi. Chemă îndată pe talmaciul Ion să le afle dorința:

— Căutați pe Măria Sa?

— Da, am avea să-i spunem o știre nouă.

— Nu i-ași putea-o duce eu ?

— Nu, trebuie să vorbim noi cu Măria Sa !
E vorba și de-un târg !

— Bine. E în pat încă. Dar se va scula
îndată și veți vorbi.

Tălmaciul Ion înștiință pe Mihai despre
sosirea căpeteniilor și-i împărtăși dorința
lor. Se și sculă. Și-i primi în cort spălân-
du-se, Beauři începu :

— Măria Ta ! Am înțeles că ai trebuință
de oaste. Ne rugăm să ne ceri dela Basta
și pe noi și trupa de Valoni, supusă nouă,
ca să slujim Măriei Tale. Voim să ne îm-
părtășim și noi din bunătățile acestei țări,
că, până acum numai haiducii s'au umplut
de toate bunătățile.

Voevodului îi plăcură nespus de mult
cuvintele fățarnice ale căpeteniei valonilor
și le răspunse :

— Vă primesc cu drag. Trimit acum tăl-
maciul la Basta, să vă sloboadă. Și plecăm
îndată la Bălgrad !

Le strânse mânilor cu veselie. Căpeteniile
porniră spre tabăra generalului, după-ce is-
codiră toată starea lui Mihai.

XXI.

Poveștile călăilor.

Între cele două corturi eră o cale de un sfert de ceas. Căpeteniile începură a șopti :

- Am isprăvit minunat iscodirea.
- Dodă nici nu bănuiește.
- Tălmăciul încă a plecat.
- Și n'are nici oștire. Un pumn de slabi.
- E vreme și prilej de lucru!...
- Acum să ne înțelegem cum să-l răpunem.

— Eu gândesc, spuse Beauri, că n'ar fi rău dacă am apuca-o așa :

— Pornim și mergem ca 'n războiu până la cortul lui. Trupa rămâne în fața cortului. El va ieși să ne întâmpine. Și ne-a pofti în cort. Noi îi vom da cinstea cuvenită. Va intra înaintea ei. Iar noi din urmă-l junghiem cu sulțile și cu alabardele. Dacă va trebui îi răpezim și câțiva plumbi!

— Și dac'or sări în ajutorul lui oștenii din jurul cortului?

— Atunci n'or sta cu mâinile 'n sân nici valonii noștri!

— Bine. Să vedem!

Și sosiți în tabăra generalului, tulburați de fiorul bucuriei, îi povestiră și lui isprava iscodirei iscusite. Și arătară că prilejul e ulmitor de potrivit. Și-i înfățișară și schița josnicei ucideri.

Cu ochii în zimbet cald le răspunse generalul :

— Intâmplă-se ceiace trebuie să se întâmple !

XXII.

Bucurie cu jale.

În fulgerarea câtorva clipe trei sute de valoni se pironiră în fața generalului înconjurat de căpeteniile lor îngâmfate. Prin cuvântarea lui aprinsă el le atâță mai mult sălbătăcia sufletelor lor îndârjite. Și hrănindu-le nădejdea cu farmecul bogățiilor visate le porunci :

— Soldați ! Plecați acum și ucideți pe Dalahul afulisit ! Uitați primejdia vieții voastre ! Aveți înaintea ochilor voștri numai binele Majestății Sale Împăratului !

Ei plecară. Caii lor tropotau în pași grăbiți pe Câmpia Turzii. Alergau spre cortul voevodului, împintenți de gândul lor negru, ca întunerecul nopții fără stele.

Ioan, tălmaciul credincios, stăruia pe cale să ducă în grabă voevodului său bun, răspunsul plăcut al generalului, că-i sloboade oastea cerută.

Valonii trecură pe lângă el în mersul lor vijelios. El îi privi cu mângăiere și murmură cu bucurie:

— Se duc să slujească stăpânului meu... O altă slugă privia cu mândrie din umbra cortului domnesc, fuga călărașilor valoni. În închipuirea sa cinstită urzîa chiar visuri luminoase, cu prilejul sosirei lor impunătoare:

...Stăpânul va merge cu ei la Bălgrad... Acolo-și va strânge oștire numeroasă... Și va domni cu strălucire peste tot Ardealul... Și peste Țara Românească... Și peste pământul Moldovei... Și s'anducei atunci și soarta mea de slugă credincioasă.

Dar amară-i fu năpraznică deșteptare, când văzu că furtunateca armată valonă, în loc să 'neremenească de teamă în fața cortului voevodului viteaz, îl încercuiră cu arma gata de atac sângerous. Când se repezi sărmana slugă zăpăcită de întorsătura neașteptată, să-și vestească stăpânul despre fulgerul

primejdiei nevisate, răsărită în cort — îndată — și Iacob Beauri și tovarășii lui înfuriați, însoțiți de o ceată aleasă.

XXIII.

Măcelul.

Voevodul povestia în cortul său cu Ludovic Rákoczy, căpetenia hatducelor îndrăzneți și cu sfetnicul său Matei Perestih.

Plănuiau supunerea Ardealului. Când își zări valonii în ușa-i largă, se ridică în picioare, în fruntea mesei și le strigă cu veselie :

— Bine ați venit, ostașii mei!

— Ești robul meu! urlă atunci Iacob Beauri, în glasul vânătorului sigur de prada sa și se aruncă asupra voevodului.

— Ba! răcni Mihai, văzându-se înșelat, Răcnetul său puternic era glasul demnității cumplite. Își fulgeră dușmanul în focul privirii sale scăpărătoare și fiind el stângaciu își îndreptă îndată stânga după sabia-i acățată de stâlpul cortului. Dar o detunătură sgudui văzduhul, atunci și brațul stâng al voevodului, lovit și zdrobit de un glonț, căzu

ca o pasăre ucisă 'n sbor și se lipi nepu-
tincios de pictorul stâng, fără să fi atins mâ-
nerul săbiei.

— Români!... Români!... Alergați repede
că-i aici vrăjmașul! Ne amenință sânicta!
Ne-au hotărît pietrea! strigă cumplit Mihai
și se năpusti înverșunat asupra călăului
obraznic, spintecându-l cu pumnalul din
dreapta vânjoasă. Dar un valon izbi atunci
cu atâta putere pieptul voevodului, cu'n ala-
bard nemșese, încât tălușul îi teși de-o palmă
n spate. Și sângele 'nproșcă înspălmântător,
ca din izvor, din trupul lui, vopsind cu roșu
tot cuprinsul cortului.

— Români!... Români!... Alergați... sbieră
din nou voevodul sângerând, din toate pu-
terile sale. Se repezi atunci furios ca un junc
îndârjit, Ludovic Rákoczy, căpetenia haiđu-
cilor, în încheștarea sălbatecă, să și mântu-
iască stăpânul, dar se prăbuși îndată, izbit
de patru lovituri grozave. Iar celălalt sfetnic
nemernic, îl părăsi. Până când îl sfăștau vrăj-
mașii pe Mihai cu armele lor ucigașe, Matei
Peresith se tupilă într'un ungher ferit și obli-
cind acolo cotful stăpânului său trădat, îi
tăle surguelul selipitor de safire...

— Români!... Români!... se mai opinti odată eroul spintecat, în culmea primejdiei, dar răsună un pocnet nou. Și un valon îi sfredeli și coapsele cu'n plumb omorîtor și cinstifu-i trup se prăvăli atunci ca un copac...

Arhanghelul războaielor se sbătea în sânge... Un valon înfuriat se aruncă asupra lui și se căznea în opintire să-i taie capul bărbos, c'o sabie ruginită. Dar nu putea. Se repezi atunci la sabia eroului, care spânzura de stâlpul cortului și cu acel tăiuș ascuțit, îi reteză cinstitul cap, cu care împrăștiase el mai înainte atâta moarte prin șirele vrăjmașe...

XXIV.

Amăgirea.

Garma țipetelor și ropotele armelor răscoltră văzduhul. Doinicii cei mai apropiați și mai credincioși ai lui Mihai năvăliră în cort, să-și scape din primejdie stăpânul. Se avântară însă pe urma lor și oardele valone. Și se încinse o strașnică încăierare în încăperea cortului și pe țelina din jur, între robii criminali ai banului și între eroii trud-

nici ai virtuții și 'n fluturarea câtorva clipite șaptesprezece trupuri române, șaptesprezece soți de arme de-al voevodului, scăldau cu sângele lor cald firisoarele de iarbă de pe Câmpia Turzii. Și sângerău mai mulți. Dar potoli măcelul generalul biruitor. El aștepta în tabăra sa, cu cel mai mare neastâmpăr, sfârșitul întreprinderii.

Dar auzind furtunatecul sgomot al armelor și vijelia țipetelor, alergă în tabăra voevodului, să vadă ce s'a întâmplat. Află turburate amândouă armatele, ca o mare ce clocotește agitată de uragan. Și arme cari se încrucișau și amenințări cumplite! Și sânge mult și primejdie grozavă!...

Dar nu-și pierdu nici acum cumpătul. Sări în mijlocul încăeraților și le strigă :

— Opriți sângerarea, voinici! E zădărnice! Valonii se retraseră îndată din luptă. Românii rămaseră singuri. Dar nu se potoliră. Incepură a sguduți văzduhul cu strigătele lor amenințătoare :

— Care-i vina voevodului ?

— Care-i pricina uciderii ?

— Care-s ucigașii ?

— S'auzim !

— Indată!

Basta s'apropie de ei cu blândețe și le vorbi cu'n graiu dulceag :

— Vointei! Deșarte sunt toate sfezile! Zadarnice sunt strigătele! Vă vom descoperi taina! Vă vom arăta fărădelegile cele mai josnice!... Și veți cunoaște minunata nevinovăție a stăpânului vostru, pentru căderea căruia v'ați întăritat așa de mult!...

— Să ne dați seamă! îl întrerupseră ostașii.

S'auzim!

Iar Basta urmă în glasul început:

— Vă vom spune toate! Dar vă rog de ceva și eu. Să v'astâmpărați puținel furia. Să vă potoliți puțin și sgomotul! Să se curme și vorbele acele mari! Să v'alinați înversunarea inimilor!... Iar dacă veți cunoaște vina morții lui și nu veți întări-o și voi, atunci porniți la răzbunare cu arma 'n mână!...

Se potoli furtuna. Românii ascultau în liniște. Doar ochii lor ardeau în pară.

— Mihai a fost tiranul cel mai cumplit al Ardealului! Ucidea și muncia mai rău

decât Turcii pe bieții oameni cinstiți! Mărturiile ale tirăniei lui sălbătice sunt câmpiile și văile Daciei întregi, care 'noată în sângele celor uciși și chinuși în toată ziua!

Și toate acestea le făcea mințind credință împăratului! Credință, pe care nici un muritor n'a căleat-o mai curând și mai cutezător și 'n mai multe chipuri nelegiuite, decât acest om, care se fățăria că o răzbună!...

— Ce atâta mirare, dacă a căzut acum și ucigătorul atâtor nevinovați?!...

Dacă și-a luat pedeapsa dreaptă și călcătorul credinței celei mai sfinte?!... E cu dreptate doar ca fiecare să sufere legea, pe care singur o puse asupra altora!

Gloatele Românilor se îndesau curioase, ca la o crimă, care nu li se părea destul de limpede. Basta urmă în vorbă, mai viclean:

— Oștent cumiști! Se vor găsi prin rândurile voastre unii, cari vor zice că acestea sunt cuvinte de hulă, ieșite din gura unui dușman! Cari vă vor spune că voevodul a murit neascultat, mai mult de fierul vrășmașului, decât din porunca preafinală a împăratului!...

Pentru lămurirea voastră, pentru ca să nu cădeți în ispită, vă rog să mă ascultați cu luare aminte, fără tulburare și fără sgomot și cele ce urmează :

— Mihai s'a însoțit cu Turcii! Mihai s'a ortăcit cu domnitorii dușmani împărăției noastre! Mihai s'a înfrățit cu toți mișei lumii și a legat tovărășie cu toate popoarele vrășmașe în contra împăratului! Și l-a stropit de nenumăraie ori cu batjocurile cele mai murdare!...

— Dați-ne dovezi!

— Aveți mărturii? — s'auziră câteva glasuri românești. Basta scoase atunci din buzunare un teanc de hârtii și le ridică în aer, strigând cu veselie :

— Aici sunt dovezile! Aici sunt mărturiile! Scrisorile voevodului! Ascultați-le! Și porunci unui sfetnic să le citească... Glasul lui răsuna puternic. Ostașii îl sorbiau cuvintele. Și 'n sufletele lor se aduna, strop cu strop, otrava urei prădătoare, înțelegând povestea stăpânului lor nelegiuît, din scrisorile lui îndreptate către pașa Ibrahim, către leșul Zamsiray, către prințul Sigismund, către banul Udrea și către alți boțeri români. Iar

noroiul urit le năpădi oglinda sufletului și le involbură întreg seninul recunoștinței de până acum.

Basta cerceta necurmat, cu privirea lui șireată, fetele ascultătorilor și pricepea fur-tuna inimilor răsurătite. La sfârșitul celei din urmă scrisori tulburătoare s'apropie mai mult de gloatele oștenilor și le vorbi în glas aprins :

— Auzit ați, oameni buni și batjocura scârboasă și trădarea rușinoasă ? !...

Dacă nu se ștergeau și dacă nu se spălau fărădelegile lui grozave cu însuși sângele lui păcătos, aveau să iasă la lumină mai târziu și aveau să stoarcă lacrimile tu-turor creștinilor !...

— Bine-ai lucrat, generale ! izbucniră atunci ostașii învișorați. Tu ai împlinit po-runca ostășească a străbunilor noștri cin-stiți ! Ai dat răsplata cuvenită, moarte, unui cap atât de blestemat !

— Da ! Cuvenită ! întări și Basta.

— Tu n'ai stăut judecător înainte de vreme ! Tu ai urmat în această faptă încă prea incetinel ! Și încă mai târziu de cum se cădea !...

— Da! Mai târziu!

— Când am fi simțit noi, cătuși de puțin, aceste fărădelegi, nici un popor nu ne-ar fi întrecut în răzbunare! Noi am fi sărit cei dintâi să ștergem de pe fruntea noastră această pată rușinoasă!...

— Bravo, ostași!...

— Și-ți dovedim, că nu mințim! Îți jurăm că nu ne-atingem de trupul lui păcătos! Nu-l îngropăm! Zacă scârbos în marginea drumului, să-l vadă și să-l blesteme toți trecătorii!...

— Răsplată dreaptă!

Basta zimbă multumit. Amăgise pe răsculași. Scrisorile erau mincinoase. Tieluite cu viclenie. Și bieții, le crezură.

XXV.

Prada.

După iscusita amăgire a oștirea mici, Basta intră biruitor în cortul voevodului. Admiră cu lăcomie comorile prețioase. Apoi lăasă soldaților să-l despoaie de toate podoabele. Și prinseră a scoate și a duce în tabăra generalului lădițe cu bani și cu mărăgă-

ritare și cu hârtili de mare preț. Și bagaje cu veșminte scumpe. Și puști și pistoale și săbii și pumnale și alte nenumărate. Li smulseră și hainele de pe trup și-l lăsară gol-golaș în sângele din fața cortului. Și nu era destul li spintecară cu sulitele trupul, care a săvârșit atâtea minuni de vitejie și își reteză fiecare soldat câte-un petec din pielea-i sângerată, întru amintirea faptelor de vitejie. Așii luară câte-o scrilejitură mărunță, ca talisman sfânt, pentru a-i feri de rele și ca un izvor de vitejie adevărată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XXVI.

Pângărirea.

Din mijlocul căpeteniilor sale prăznuitoare, Basta privia e'un zâmbet vesel bărbosul și sângerosul cap și trupul belit al îndârjitului său vrăjmaș, apoi zise în glas de bucurie:

— Bine că s'a întâmplat ceiace trebuia să se întâmple! Să curățim acum pământul! Doinici, vedeți de hoțul acesta scârbos!

Câțiva soldați îl ridicară cu glume pe buze și-l svârliră în șanțul strâmt din mar-

ginea drumului, unde zăcut-a mai multe zile de-a rândul până-l îngropară câțiva creștini miloși, „ca să nu-l mănânce câinii Turzii“.

— Acum aduceți capul! porunci generalul. Soldații-l înfășeară de păr, în hohote batjocoritoare și-l așezară pe hoiful unui cal bătrân, căzut în marginea drumului și mort de vre-o trei zile.

Era o priveliște jalnică. Cinstitul cap de voevod viteaz cu marea-i, cu mândra-i barbă neagră, pe un stârv hâdos de cal; în para zilelor de vară!...

Il trecu în jienitoarea revistă de hulă toată oastea generalului, scuiându-l scârbos chiar și oștenii lui, streini, de altădată. Iar ca cinstea cuvenită să-i fie deplină, îi legară, în urmă, capul zburlit de coada calului său alb și-l purtară în largul taberei întinse, pe câmpia Turzii, de lângă apa Arieșului, în veselie și cântece de ocară.

XXVII.

Clopotele.

Din turnuri fuguite răzbăteau domoale glasuri de clopote plângătoare. În porți de

zid răsăriau grăbite, vesele noroade, gătite în strate curate de sărbătoare și pășiau în mers pripit spre bisericile înfrunzite. Ieși în pași tropotitori și primarul Stefan Sereș, din casa veche a sfatului și înainta cu mândrie spre casa de 'nchinare, întovărășit de juzii săi sfătoși. Săltau înalte rugăciuni de mulțumire către Dumnezeuul ocrotitor al cauzelor drepte în bisericile Turzii, pentru că a mântuit mult încercata țară de sarcina domnietii sălbatice a Valahului.

Răsunau aprinse glasuri de orgi înfocate și săltărețe glasuri de moșnegi și de femei și de copii și de bărbați îmbătați de bucuria morții proaspete... Ca la ziua învierii!..

În bisericile Domnului Turdenii sărbătoreau praznicul uciderii... Dar din turnuri fugiate clopotele lor plâneau în glas domol... Se întreceau în suspinul lor tânguitul cu melodia clopotelor jalnice din clopotnița bătrână a drept-credincioșilor!..

Se rugau și ei în bisericuța lor străveche, rugăciune amară de durere și de lacrimi... Căci s'a stins nădejdea vieții lor!... Căci zefirul lîn, molatec se juca încetinel c'o că-

pățână sângeroasă din vârful unui par!...
 Și-i încâlecia bogata barbă neagră în fața
 cortului domnesc al generalului ucigaș!...

XXVIII.

La fântâna plângerii.

În marginea de sat mărunț, de Sânt-Mihai,
 un izvor senin își depăna cântarea lină și-o
 fântână limpede cu apa ca sloiul, stâmpăra
 cu dărnicie setea sătenilor. Și mărginașii o
 colindau în revărsatul zorilor și 'n amurgu-
 rile serilor, cu ulcioare și coșițe, să-i fure
 din bogăția primenttoare.

În Dumineca fărădelegii, oaspeții fântânei
 erau mai mulți ca altădată. De toate vârstele
 și de toate stările. Și numai dreptcredincioși.
 Veniră să-și spovedească amarul sfăștetor,
 în liniștea firii milostive, frate la frate, căci
 în cuprinsul satului toată porțița avea ochi
 și toată casa avea urechi. Și străinii 'i luau
 la goană.

La fântâna limpede era jale și suspin
 de acum înainte în toată licărirea de dimi-
 neață și 'n toată împănenirea de seară.

Fetele și nevestele din Sân-Mihai bociau cu duiosie soartea voevodului Mihai. Și fântâna cu apa ca lacrima se chiamă și azi de fetele și nevestele satului mărunț: Fântâna plângerii.

XXIX.

La moară.

Sfetnicul cinstit al voevodului, Banul Mihalea, în clipa fărădelegii urgisite nu sosise din drumul său. Dar cum se reîntoarse și cum înțelese năpraznica știre înfiorătoare, încălecă pe calul său cel mai bun și apucă în goană nebună pe țarmul Arieșului în sus. Și se ascunse în o moară bătrână din sus de Turda.

Valonii înfuriați îl urmăriră și-l prinseră acolo. În mintea lui se depănau atunci prevestitoare gânduri negre:

... Știu că nu mai scap din mâna lor. Știu că-mi varsă sângele... Mi se împlinește visul... Pepenele visat astă noapte avea un must mai roșu decât sângele... Cum l-am

crepat eu în vis, așa m'or crepa și ei pe mine... Și mustul roșu însemnează însuși sângele trupului meu. Însăși viața mea...

Il încătușară și-l duseră la Basta, care-l chinui în chip sălbatic și îngrozitor, ca să trădeze toate tainele voevodului.

Sfetnicul bun a răbdat cu demnitate ultimele vremi îndelungată. Iar când plecă Basta din Turda și se așeză în palatul domnului din Bălgrad, îl duse acolo și pe bietul ban nenorocit. Porni și acolo schingiuirea dobitocească. Dar nu și căscă eroul gura spre trădare. Și răbdă cu îndârjire toată cazna diavolească a generalului tiran, până-și dăde sufletul, biruitor ca un străvechi mucenic creștin.

Il îngropară apoi cloceii lui Basta într'o groapă scundă din marginea Bălgradului, de unde-l desgoliră și-l mâncară câinii...

Această soartă o avu vajnicul sfetnic Mihalcea. Sângeră în mâinile călăilor streini ca un Cristos în mijlocul ucigașilor. El împărtășise și la bine și la rău soarta căpeteniei lui viteze: potirul măririi și paharul morții...

XXX.

Trupul.

Era la Adormirea Maicii Domnului. O noapte de păcură. Pe la cântători. Străjile simbriașe visau prin adăposturi.

Un vânt de pustă. Gemeau acoperișurile cocoșate și fusa căpriorilor mâncați de cari copleșta cu totul svonul pașilor din cale.

O ploate de cascadă. Dâjeiau vijelioase valurile Argeșului și de larma lor turbată tremura în taină trupul podului boleac, peste care treceau zgulii, în fundre lungi, vre-o trei Rățești cucernici, c'o sapă, c'o lopată și-un hârleț pe umeri.

O grindină de plumbi. Gloanțele rotunde, albe, ropotiau rășbotnic pe lespezile drumului zidit de meștera mână romană și-l înveșmântau în covor de erin, de sărbătoarea Maicii Domnului.

Fulgere de iad. Clăile de flăcări croiau fereștri prin perdeaua întunecului și desveliau luminos în ochii Rățeștilor: răscrucea largă, muchile de șanțuri scunde și sprâncenuța de râpă golașă, cu trupul fără de cap,

cu trupul jupuit, cu trupul spintecat de săbii,
 cu trupul ciugulit de corbi al Arhanghelului
 prăbușit... Și dulăii arțăgoși cari se hărătau
 cu vrășmășle pentru hopșa lor domnească.

Trăsnete de tunuri grele. Infrângerea lor
 năpraznică țipau îngrozitor copacii moșnegi,
 cari străjuiau de veacuri Poiana Turzii și 'nghit-
 țiau poveștile creștinilor și sfada sapei și-a
 lopeșii cu hârlețul, cari se ' nețierară pentru
 cinstea întâietății la desfundarea gropniței...

Și Rățeștii-l pristăviră :
 Cu mâni spălate ' n ocinașe,
 Cu sieriu de creangă verde,
 Cu elopote de grindină,
 Cu prohodul vântului,
 Cu bocetul crângului,
 Cu praporii norilor,
 Cu făcliile fulgerelor,
 Și cu tunurile trăznetelor...

XXXI.

Capul.

În castelul domnesc din Alba-Iulia stă-
 pânia, ca un împărat, generalul necredincios.
 Iar oastea lui încrezută îngrozia Ardealul ca
 o hoardă de Tătari.

Într-o zi toamnătică răsărită doi streini în strălucita curte largă și cerură intrare la căpetenia Ardealului. Un bărbat și o femeie. Oameni în vârstă. După strae și după față, neam de boieri.

Basta-i primi.

— De unde sunteți ?

— Din Țara Românească.

— Dalahi afurisiți ?

— Suntem creștini și oameni de omenie.

— Cum te cheamă ?

— Radu Buzescu.

— Ei, ortac de-al Dalahului ?...

— Supus credincios.

— Te știi ! Tu ai mâncat odată pâinea Ardealului și te-ai ridicat pe urmă 'mpotriva lui !...

— Adevărat. Pentru pâine am slujit. Și n'am mâncat-o cu nevrednicie. Iar c'am intrat cu oaste în Ardeal ? Mi-a poruncit stăpânul țării. Și l-am ascultat, căci oșteanul bun trebuie să se supună mai marelui său. Dar mărturisesc, ca sub patrafir în spove-

danie, c'am încercat în nenumărate chipuri s'abat pe Vodă dela gândul său îndrăzneț. Și n'am izbutit...

— El și-a luat pedeapsa...

— S'a vestit în toată țara...

— Dar, femeia cine-i?

— Preda, soția mea.

— Și ce căutați voi în țara și 'n curtea mea?

— Indrăznim c'o rugare, răspunse femeia.

— S'aud!

— Să fii milostiv și să ne dai pe tata să-l îngropăm cinstit. Că ne-a venit o veste rea, că-i rod câinii oasele...

— Pe cine?

— Pe Banul Mihalcea, că mi-e tată.

— Ah, neam de năpârcei afurisite! Ați fi vrednici să vă strivesc și vouă căpăținele!... Vrednici să vă rad și pe voi de pe fața pământului!.. Ca pe tatăl vostru cel blestemat!...

— O, Doamne, miluește-ne pe noi! Căci mila ta stârnește lauda țărilor noastre 'ntregi. Și țara noastră va slăvi cu cinste pe măritul general împărătesc...

Basta se gânde puțin. Apoi urmă, în glas schimbat:

— Ce-i nou prin țara voastră?

— Se 'ngână jalea cu bucuria.

— Cum?

— Unii jelesc pieirea lui Mihai, iar alții se bucură de ventrea lui Simeon Movilă Vodă.

— Bine. Vă dau voie să vă 'ngropați cu toată cinstea osemintele părintelui vostru iubit. Dar vă las și o poruncă:

Când veți porni din Bălgrad, să duceți cu voi și capul voevodului Mihai și să-l dați lui Simeon Vodă, să-l poarte 'n vârf de sulță prin toată țara, ca unii să jelească mai mult, iar alții să se bucure mai tare!...

Isprăviră. Boierii apucară spre casa lor îndepărtată, ducând cu ei darul scump al generalului. Vlădicu Ioan îi opri în marginea orașului, rosti o rugăctune caldă ca lacrima din genele sale și binecuvântă slăvita căpățină de voievod nenorocit, cu mândra cărjă de argint, pe care o primi din mâna darnică a Viteazului, în zilele de strălucită mărire...

XXXII.

Intre străbuni.

Târgoviştea visa aşternută 'n patul unui limpezis frumos, de pe malul drept al lalomişei. Un lung şir de coline îngrădia zarea spre răsărit. Iar în mijlocul acestor dealuri, pe vârful cel mai înalt, se vedea ridicându-se mândră, dintre copaci, mănăstirea Dealului. În tinda ei îşi dormia în linişte somnul lui de veci Radu-Vodă cel Mare, ctitorul mănăstirii bătrâne. Iar lângă el se odihneau în taină alţi doi tot tineri voievozi nenorociţi. Străbunii viteazului ucis pe Câmpia Turzii.

În turnul cel mai mare şi 'n cele două mai subţiri, plângeau tânguitor clopotele mănăstirii. Şi-o ceată de călugări cucernici, înveşmântaşi în negre odăjdii, aşteptau în uşa bisericei măreţe, sosirea căruţei ce se desluşia în zare şi cântau cu duloşie :

„O, cerule, îngrozeşte-te de această fără-delege !

Imbracă-te în doliu, tu, soare şi suspină
şi tu, lună, de marea neleguire !

Doi, munți, plângeți și câmpiilor, acoperiți-vă de întristare, pentru răul ce s'a făcut!

Râurilor, vărsați șiroaie de lacrimi, pietrelor, despicați-vă; arbori, desbrăcați-vă, de păcatul mare!

Plângeți vitejilor, c'ați pierdut pe-acela, de care tremură leii și bălaurii! Jeliți și voi creștinilor, căci căzut-a stâlpul creștinătății care jurase pe sfânta cruce, pe Turci să-i piardă și sângele să-și verse pentru credință!

Lăcrămați și voi dreptcredincioșilor, căci apus-a acela, care s'a luptat pentru credința cea dreaptă și care nădăjduia să facă liturghie în Sf. Sofia și care nici odată n'a pus preț pe capul său și 'n nici o bătălie nu și-a cruțat viața! Plângeți mănăstiri și voi și mult vă întristați, c'ați pierdut pe miluitorul vostru și altul nu mai aflați! Imbrăcați-vă în doliu, bogați și săraci, voi, mari și mici din toată Țara Românească și plângeți pe Mihai, căci ați pierdut pe Domnul vostru cel viteaz, cu nume frumos, de care se temeau Turcii, Tătarii, Ungurii, de tremurau ca peștii!...

O, pizmă afurisită, de trei ori blestemată și tu, moarte urgisită, cum ați cutezat să-l

Mihai Viteazul la Rudolf II. in Praga (de pictorul Francken).

lăsați gol și culcat la pământ, plin de sânge, pe bărbatul fără vină, vestit dela Răsărit până la Apus, care era umbrirea creștinilor? !...“

S'aprozia boierul Radu Buzescu și soția lui, Preda, cu pângăritul cap al Arhanghelului luminos, pe-a cărui frunte a strălucit în fulgerarea unei clipe de noroc, cea mai glorioasă coroană, la care a țintit vre-odată, visul de mărire și de dreptate al neamului nostru.

Sosiră. Capul voevodului fu așezat pe-o masă, în biserică.

Il prohodiră lung și jalnic. Și-l așezară spre odihnă veșnică între străbuni. Iar la capul mormântului său smerit Radu Buzescu înțepeni o lespede mare cu următoarea scrisoare :

„Aici zace cinstitul și răposatul cap al creștinului Mihail, Marele Voevod, ce a fost Domn Țării-Românești și Ardealului și Moldovei. Cinstitul trup zace în câmpia Turdei. Și când l-au ucis Nemții, ani au fost 1601, în luna August, 8 zile.

Această piatră o au pus jupân Radul Buzescul și jupâneasa lui: Preda“.

Zădarnic aștepta în Bălgradul Ardealului generalul împărătesc cu inimă sălbăticită s'audă vestea hulelor murdare din Țara Românească și batjocura josnică a capului retezat, căci boierul român înțelegea în simțul lui firesc, că eroii se încununază și mucenicii se preamăresc...

Zădarnic...

XXXIII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mama.

În mănăstirea Cozia era plângere și suspinare mare, și ziua și noaptea. Se sbuciuma necurmat, ca valurile mării, călugărița Teofana, mama voevodului ucis. Călugărașul Gavril o asculta cu nespusă durere și însemna în hrisoavele sale cuvintele ei jalnice:

...Eu, roaba Domnului Isus Hristos, călugărița Teofana, muma răposatului Mihail voevod din Țara Românească, viețuit-am viața acestei lumi deșarte... Și petrecut-am lu-

mește destul, în tot chipul, în viața mea, până ajunsei și la slăbiciunea mea, înastă sfântă mănăstire, la locuința Sfintei Troițe și la răpaosul răposatului Mircea voevod. Și trăii de ajuns de luai și sfântul cin călugărese, drept plângerea păcatelor mele... Aciăș mă ajunse acum și vestea de săvârșirea zilelor drag fiului meu Mihail voevod și de sărăcia doamnă-sa și a coconilor domniei lui, prin țările străine...

O, Doamne, cu vrerea și cu ajutorul tău din ceriu și cu rugăciunile cinstiților părinți din zi și din noapte și cu plângerea mea și cu suspinele sărăciei lor din țările streine, auzi-i și-i miluește și pentru bătrâna și jalnica lor maică din mănăstirea Coziei, scoate-i din țările streine în țara de moștenire..."

XXXIV.

Copiii.

Trozniră porțile temniței. Robii ieșiră împleticindu-se pe picioarele lor slăbite. Era soția și copilul, Doamna Stanca și vo-

evodul Nicolae. Și părăstră îndată Făgărașul chinuitor și alergară cu dor în țară, să se întâlnească blefii cu cei scumpi ai lor. „Și dacă se adunară unii cu alții fu mare plângere și suspinare între ei, de jalea sărmanului Mihail voevod și pentru patima lor ce-au pățit prin țările străine Doamna Stanca și fiul său Ioan Nicolae voevod și fie sa Doamna Florica“...

Fu după acela întrebarea între ele:

— Cum ați petrecut, copiii mei?

— Cum am pățit maică, să nu pață nime din ruda noastră, grați Doamna Stanca. Dar, molitva ta, maică, cum ai petrecut?

— Cu mult joc de moartea fiului meu și de jalea domniilor voastre, zise maica Teofana. Pentru aceea, fetele mele, am făgăduit sfintei mănăstiri două sate din Romanați, Frăsinetul și Studenița, pentru sufletul răposatului Mihail voevod și pentru pomana noastră și a tot neamului nostru, să fim pomeniți la toate sfintele pomelnice și la dumnezeiasca liturghie, în vecie.

— Noi, bucuroase, cum ți le-a dat răposatul Mihail voevod, volnică ești, ziseră

sofia și copiii. Fie date și de noi și de Nicolae voevod și de neamul nostru, în vecie, pentru pomană...

XXXV.

Boierii.

— Ce s'a făcut oare Mihai Vodă, că nimic nu s'aude despre dânsul de un timp încoace? se îi trebuau unii.

— Unde s'a fi dus și unde s'a fi aflând, de nu se mai vede? știriceau alții.

— Nu cumva în Tătaria s'a dus, pe Ihan Tătar să bată?

— Nu cumva e 'n Moldova, singur, fără de oștire?

— Ori că în Turcia a trecut și caleă acolo țara?

— Sau cu oaste va să vie, Turcul să-l omoare, pe creștini să nu-i turcească?

— Nu! Nici la Ihan-Tătar s'a dus! Nici în Moldova este! Nici dincolo 'n Turcia, nici aici în Țară! strigă unul.

— Cu bălaurul se luptă la Turda, în câmpie, care-l apucă și vrea să-l zdrobească!

O noapte 'ntreagă vitejește s'a luptat și Duminecă dimineață rămase învins! adăose altul.

Un țipet numai scoase el cu inima străpunsă:

— Unde sunteți voi, vitejii mei? Unde? Luați-vă săbiile și veniți înarmați, de mă scăpați de-aici, iubiți prieteni, căci inima mi s'a străpuns, puterile mi s'au tăiat, trupul mi s'a slăbit și sufletul mi s'a 'ngrozit!

— Doi bine știți vitejia mea și acum zac junghiat!

— Doi bine știți că de mine se cutremura odată Răsăritul și Apusul, iar acum nu se găsește nimenea să mă ajute!

— De-aș fi știut de mai înainte! Cum m'aș fi pregătit! Și azi n'aș fi țintuit la pământ, ucis fără de lege!

Alte numere istorice din „Biblioteca populară”, vrednice de cefit:

Nr. 153.	<i>Războiul pentru întregirea neamului românesc</i> , de Diector Lazăr	Lei	6—
„ 156.	<i>Războiul româno-ruso-turc, în 1877—78</i>	„	4—
„ 160.	<i>Părintele Vasile Lucaciu</i> , de Alex. Ciura	„	5—
„ 168.	<i>Inceputul neamului românesc</i> , de Dr. I. Lupaș	„	5—

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Numerele ultime :

Nr. 178.	<i>„Calendarul Astrei” pe a. 1931</i> , redactat de Horia Petra-Petrescu	„	15—
„ 179.	<i>Petrea Volnicul și alte balade de Ștefan Cacoveanu</i>	„	6—
„ 180.	<i>Din Țara Hațegului. Povestiri pt. popor</i> , de I. Pop-Reteganul	„	6—
„ 181.	<i>„Îngerul a strigat” ! Poezii naționale</i> , de I. U. Soriecu	„	10—
„ 182.	<i>Marii cântărești: Alecsandri, Coșbuc, Alexandrescu</i> (3 conferențe) de I. Agârbiceanu	„	10—

Pentru ce să iubim și să sprijinim „Astra“ ?

„Astra“, adică „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“, înființată acum 70 de ani, în 1861, a fost, este și va fi societatea, care nutrește cele mai curate gânduri față de poporul românesc: vrea să-l ridice și în privința gospodăriei și în privința deșteptăcunii.

Numai dacă urmăm sfaturilor „Astrei“ vom fi un popor vrednic de a trăi, un popor, care stă cu cinste în Europa, între celelalte popoare înaintate.

Adunările generale ale „Astrei“ au fost totdeauna nește sărbători sufletești, locuri de întâlnire a celor buni ai noștri. Cărțile scoase de „Astra“ merită să fie citite și răscolite. Bibliotecile înființate de ea aduc dragostea față de cartea bună românească. Expozițiile „Astrei“ arată hărnicia țărancii și țaranului român.

De aceea toți cari vreau propășirea neamului trebuie să sprijinească societatea „Astra“: țaran, meseriaș, cărturar, mic și mare, până la autoritățile Statului.

